

Nagyapákról e dal...

Berta Zsolt már rögtön első regényével, a hetvenes évek végétől a kilencvenes évekig terjedő időt felölelő, életrajzi elemekkel átszőtt 2008-as Jancsiszöggel letette a névjegyét, s bár a rendszerváltásról szóló Magyar Napló-pályázat különdíjas alkotásának visszhangját jóindulattal is nem kellően artikulálnak mondhatjuk – jöllehet az nem a szerzőt, avagy művét minősíti –, így is leszögezhető, hogy félmúltunk irodalmilag nem kellően dokumentált korszakának fontos darabja született meg a talán nem is kevesek számára tükröt tartó, maga útját kereső, már fiatalon sem naiv, mégsem eléggé gyanakvó, és világmegváltó szándékok híján is folyton a változó képű, ám azzal együtt is állandó hatalomba ütköző Cseke András lassan eszmélkedő személyében.

A szerző új regénye kapcsán nem véletlenül utalunk vissza annak előzményére, amely voltaképpen utóélet: a most megjelent Kalef ugyanis két-három évtizeddel, azaz éppen egy generációval korábban játszódik, a már megismert családban és annak környezetében, a Jancsiszög mellékalakjainak főszerrelésével. Az azonban, hogy a két mű kerek egészet alkot, a szereplők egy részének későbbi sorsát pedig többé-kevésbé ismerjük, egyáltalán nem teszi élvezhetetlenné külön-külön egyik darabot sem: ezúttal Cseke Zsolt – a korábbi olvasmányélményünkben már megtört és ambíciótlan, egykori irodalmi hajlamainak csupán a maradványait őrző édesapa – ifjúkori bőrébe bújhatunk be a hatvanas évek elején, háttérben az 1956-os forradalom tragédiáinak még eleven árnyékával, egy félelemben burkolózott társadalom kulisszái előtt. A Moszkva téren összegyűlő – a valós Kalef-galeri laza csoportosulásáról mintázott – fiatalok egyfajta ellenpontot képeznek, akik már csak koruk és tapasztalatlanságuk miatt is telve vannak (konkrét formát csak ritkán öltő) tettvággyal: ha nem érzik a veszélyt – márpedig úgy általában nem érzik –, brahiból hóbörögnek, verbálisan nekimennek a rendszernek, de leginkább életkedvük ér az égit, hiszen mi mást akarnának, mint jól érezni magukat, szórakozni, szeretni és szeretve lenni.

Berta aparegényének felépítése hasonlóan indul, mint az idősíkokat váltogató Jancsiszög: a kezdőjelenet után visszaváltunk annak előzményéhez, így a Petőfi-szobor – egyébiránt fikatív – 1963. március 15-i, szigorúan rendszerellenesnek számító, rendőrök kijátszásával és elkötött autón történő meneküléssel tarkított koszorúzás után az akció megszervezésének körülményeibe nyer beavatást az olvasó, miközben sorra megismerkedhetünk a témérdek szereplővel, barátokkal, haverokkal, ifjonti balhékkal, szerelmek alakulásával, a deklasszált budai polgári lét körülményeivel és természetesen magával a Cseke-családdal, mire ismét visszaérkezünk a koszorúzás-hoz; a megismétlődő nyitóesemények után azonban már lineárisan folytatódik a sodró cselekménysor. E bevezető rész, a mintegy 40-50 nyitóoldal még kissé visszautkrözi a megéltség élményének hiányát: a korabeli körülmények, szlengpek, a létező szocializmus ruhaneműi, műszaki gyártmányai, a különböző ügyeskedésekkel beszer-

zett nyugati márkák, a kultikus helyszínek, zenekarnevek, dalcímek és -szövegek összesűritése egyfajta leckefelmondásként hat – hogy aztán eljussunk az első házibuliig, egy új szerelem bimbózáásáig, s onnantól már nincs helye fanyalgásnak: az olvasót magába szívja a természetességet mutató, immár kételyektől mentesen hiteles kor és atmoszféra, benne szórakoztatóan izgalmas párbeszédekkel, szellemes nagy dumákkal és sűrű történésekkel, amelyek révén olykor mintha a *Megáll az idő* mára legendássá lett filmkockái elevenednének meg lelki szemeink előtt.

A kellően szövevényes, de mégis áttekinthető cselekmény az, amely elképesztően sokszínű szereplőgárdájával jelen recenzió terjedelmi korlátait is komoly kihívás elé állítja: társadalmi skizofréniáink és tudatlanságaink, a már akkor is mélyben gyökeredző és máig velünk (sőt, már-már fénykorukat) élő törésvonalak, a mostanra mintegy kötelező politikailag korrekt beszédmód csírái és az azzal szembeni nyílt kimondás, a megtörtek és a megtörők, a reményt magukban őrzők és azt mások számára bűvópataként továbbadók mind-mind valós minták révén nyernek alakot, miközben ártatlant és bűnöst nem mos össze a szerző, ugyanakkor az egyértelműen megmutatkozó alantasság és áldozati szerep mellett másutt az események éppen azt példázzák, hogy nem lehet csak fehérben és feketében látni mindazt, ami körülvesz bennünket. Az olvasó számára ezt interpretáló mellékfigurák – a rendszerfüggetlenül besúgó Sebestyének és az iskolai portássá lefokozott professzor mellett a téren is náci karlendítést imitáló zsidó származású galeritag, vagy a Don-kanyart megjárt, ezért elítélt egykori katonatársaihoz elvhűségre mellett is emberi gesztusokkal viszonyuló kommunista börtönigazgató – ezáltal biztosítanak olyan hátteret, amellyel végeredményben a nagy előadás, így vagy úgy, de mindenképpen a tragikus végkifejletig jut el.

A tragikus vég olykor szó szerint értendő – a főbb karakterek közül többen sem érik meg a könyv végét, míg Cseke Zsoltot a kiszámíthatatlan besúgói rendszer és a példastatuálás szándéka kirakatperrel kilenc hónapra börtönbe juttatja, ahonnan már nem az és nem oda jön ki, aki és ahonnan bement: a családban addig csak háborús mártírként emlegetett nagybácsiról nemcsak azt tudjuk meg, hogy él és ráadásul ugyanott tartják fogva, ahová a főszereplő is kerül, hanem sokkal mélyebb családi titkokra is fény derül – a regény egyik, ha nem „a” csúcspontjának felfedése azonban jelen sorok között (a filmes műfaj fórumain a lényeges elem kifecsegéseként értelmezett) spoilerként hatna –, mely végül az önfeláldozás drámájába fut ki; a szabadulás idején pedig a legjobb barát-sporttárs már halott, míg a nagy szerelem külföldre szökött a kihallgatások során vamzerré lett kvázi bandavezérrel, hogy ez utóbbi végül visszatérjen a leszámolás látszata kedvéért: mert a végén már szinte semmi és senki nem az, akinek-aminek látszik – még bizonyos értelemben a slusszpoénként színre lépő csecsemő Cseke András, a Jancsiszög majdani elbeszélője sem...

Hogy a történések (s a Jancsiszögre visszautalva hozzáteesszük: ezúttal is) irreálisan soknak hatnak egyetlen sorsba bezsúfolva, az talán nem is képezheti vita tárgyát – de talán épp az ilyen hibafaktorra mondja a költő, hogy „a többi csak irodalom”: hiszen olyannyira a hatvanas évek Magyarországon érezhetjük magunkat, olyannyira a hely, kor és az akkor, ott és így kidomborodó – másrészt viszont örök – emberi jelle-

mek sajátja, amit kapunk, hogy a regény filmszerűen zakatoló, sűrű szövete még csak véletlenül sem kezdi ki saját hitelességét. S hogy a konszolidálódás jeleit mutató vég a téren megjelenő fiatal párral és a bémézkodó fotóssal jellemezhető-e happy endként, az a korszakot végigélők, vagy a nyitott szemmel járó későbbi generációk számára is egyértelmű kell, hogy legyen: hiszen a Kalef sztorija mindnyájunk története, akár e nevezetes közterületen, akár másutt esett meg velünk és maradt ránk, apákra, fiakra és unokákra, afféle bunkócskaként a huszadik századi magyar történelem. S ezért bólintunk rá a hátsó borító ajánlászövegeire, a hajnalig tartó olvasás végén – talán nem is csak a szemfáradtságtól – kicsorduló könnyeinkre...

Máig velünk élő félmúltunk úgy-ahogy feldolgozott és úgy-ahogy megörökített, lassacskán azonban már feledésbe merülő időszakáról született újfent nagy és jelentős könyv Berta Zsolt keze alatt. Nem lenne éppen baj, ha tudnánk vele mit kezdeni – azok, akik mindezt megéltük, s azok is, akik aztán jöttünk és még később jövünk majd: mindnyájan.

Berta Zsolt: Kalef (Magyar Napló, Budapest, 2014, 567 oldal, 4000 Ft)

